

Het Nationaal Kiezersonderzoek 1977*

1 Motivering voor een permanent en continu kiezersonderzoek

In 1966 stelden de gezamenlijke hoogleraren in de politologie in Nederland voor om bij iedere verkiezing voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal een nationaal kiezersonderzoek te houden. Het eerste onderzoek van deze aard werd in 1967 verzorgd door de Vrije Universiteit. In 1970 werd het permanent en continu karakter van deze onderzoeken benadrukt door de instelling van een interuniversitaire werkgroep.

Een samenvatting van de doelstellingen van het permanent en continu kiezersonderzoek is te vinden in de subsidieaanvraag van 23 augustus 1972:

Het doel hiervan is ten eerste de periodieke productie van een gave, voor alle wetenschappelijke onderzoekers snel toegankelijke verzameling van gegevens betreffende politieke opvattingen en gedragingen van Nederlandse burgers. Een tweede doel is, door middel van een aantal vaste vragen, de systematische bestudering mogelijk te maken van veranderingen die zich in de loop der jaren in de politieke opvattingen en gedragingen van Nederlandse burgers voordoen. Een derde doel is door middel van internationaal gestandaardiseerde vragen een systematische vergelijking van de genoemde opvattingen en gedragingen met die van burgers in andere landen mogelijk te maken.

Tot nu toe zijn gegevens verzameld bij gelegenheid van de Kamerverkiezingen in 1967, 1971 en 1972. Deze gegevens zijn voor wetenschappelijk onderzoek ter beschikking gesteld.

* Dit is een door de redactie gemaakte samenvatting van de subsidieaanvraag bij de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek ZWO, opgesteld door Prof. Dr. Ph. C. Stouthard, Dr. G.A. Irwin, en Drs. J. Verhoef, mede namens de Werkgroep Nationaal Kiezersonderzoek en in overleg met het Bestuur van de Nederlandse Stichting voor Politicologisch Onderzoek.

2 Het onderzoek tot evaluatie van de Nationale Kiezersonderzoeken

Voortvloeiend uit het continu karakter van het interuniversitaire project werd in 1975 de opzet ontwikkeld voor een onderzoek dat beoogde tot een evaluatie te komen van de voorgaande Nationale Kiezersonderzoeken. Het leek raadzaam de regelmatig in een aantal onderzoekingen terugkerende vragen aan een kritische beoordeling te onderwerpen. In landen waar een nationaal kiezersonderzoek regelmatig wordt uitgevoerd bleek een evaluatie-onderzoek tot de uitzonderingen te behoren. Hoewel de noodzaak werd erkend is het in slechts weinig gevallen tot de uitvoering van een soortgelijke studie gekomen. Des te verheugender is het dat de uitvoering van een dergelijk onderzoek in Nederland op dit moment in volle gang is. Daarbij wordt aandacht geschonken aan methodologische analyses, het gebruik van de gegevens, en de mogelijkheid tot vergelijkende analyse.

2.1 Methodologische analyses

In het bijzonder is aandacht geschonken aan drie aspecten:

- a. techniek van de vraagstelling
- b. onderlinge samenhang der vragen (schaalbaarheid, dimensionaliteit)
- c. evaluatie van het "vaste" deel van de vragenlijst
(Aan deze vragen is speciale aandacht geschonken om na te gaan welke wijzigingen eventueel moesten worden aangebracht, voordat deze te veel ten koste zouden gaan van de vergelijkbaarheid van de gegevens door de tijd.)

2.2 Het gebruik van de gegevens

De databestanden werden ondergebracht in de archieven van het Steinmetzarchief te Amsterdam en van het Inter-University Consortium for Political and Social Research (ICPSR) te Ann Arbor, zodat de toegankelijkheid voor onderzoekers in binnen- en buitenland bevorderd werd.

Het Nationaal Kiezersonderzoek van 1971 vond zijn weg naar 32 universiteiten in 4 landen. Bekend is dat de gegevens intensief worden gebruikt in werkcolleges methodologie en het kader van de opleiding sociologie aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. Een dergelijk gebruik van de gegevens is ook gemaakt tijdens (werk)colleges aan de Universiteit van Amsterdam en de Rijksuniversiteit te Leiden.

De databestanden werden ook beschikbaar gesteld tijdens de door het International Social Science Council achtereenvolgens in Keulen, Glasgow en Amsterdam georganiseerde Summer Schools on Comparative Politics. Tijdens de jaarlijkse Summer Schools die door het European Consortium for Political Research en het Inter-University Consortium for Political and Social Research ieder jaar te Essex resp. Ann Arbor worden georganiseerd is eveneens menige analyse op deze bestanden uitgevoerd.

2.3 Vergelijkende analyse (cross-nationaal)

Een poging dit vergelijkend onderzoek te stimuleren heeft geleid tot een initiatief vanuit Nederland: dr. G.A. Irwin (projectleider van het evaluatie-onderzoek) en drs. J.W. Foppen (belast met het Nationaal Kiezersonderzoek 1972/1973) hebben de oprichting voorgesteld van een werkgroep binnen de organisatie van het European Consortium for Political Research om regelmatig overleg tot stand te brengen tussen deskundigen uit verschillende landen, die nauw betrokken zijn (geweest) bij grote kiezersonderzoeken. Dit voorstel werd op de bijeenkomst van het ECPR te Leuven in april van dit jaar gunstig ontvangen door een brede groep onderzoekers, en door het Executive Committee financieel ondersteund.

In de Verenigde Staten zijn door onderzoekers verbonden aan de Universiteit van Michigan sinds 1952 verkiezingsonderzoeken uitgevoerd rondom de presidentsverkiezingen en sinds 1958 bij gelegenheid van verkiezingen voor het Congres. Inclusief de data die beschikbaar zullen komen met het onderzoek dat dit najaar wordt uitgevoerd beschikt men nu in de Verenigde Staten over onderzoeksgegevens die verzameld zijn over een periode van een kwart eeuw, beginnende met de relatief rustige Eisenhower-periode en via de turbulente jaren zestig uitlopend op de "new politics" in de jaren zeventig.

In Nederland mag de traditie van kiezersonderzoeken nog niet zo oud zijn, de uitvoering van een onderzoek in 1977 zou betekenen dat in ons land gegevens beschikbaar zouden komen die toch reeds een periode van tien jaar zouden omvatten. Met het onderzoek van de Vrije Universiteit mee hebben immers onderzoeken plaats gevonden ten tijde van de verkiezingen voor de Tweede Kamer in 1967, 1971 en 1972. Het behoeft geen betoog dat in deze periode talrijke veranderingen hebben plaats gevonden in de Nederlandse politiek. De opkomstplicht bij verkiezingen werd afgeschaft, de kiesgerechtigde leeftijd werd verlaagd van 21 jaar naar 18 jaar. Verschillende nieuwe partijen deden hun intrede in het parlement, waarvan enkele regeringsverantwoordelijkheid zijn gaan dragen. Maatschappelijke veranderingen leidden tot verlies aan steun voor met name de confessionele partijen. Voortzetting van de reeks van nationale kiezersonderzoeken in 1977 zal het mogelijk maken dergelijke sociale en politieke ontwikkelingen te blijven bestuderen.

Een aantrekkelijk aspect van een nationaal kiezersonderzoek in 1977 is het feit dat in nagenoeg dezelfde periode soortgelijke onderzoeken zullen plaats vinden in de Verenigde Staten en West-Duitsland. Dit biedt een uitstekende mogelijkheid voor verder vergelijkend onderzoek.

4 Mogelijkheden voor nieuw onderzoek

Door middel van het Nationaal Kiezersonderzoek wil de Werkgroep en de Nederlandse Stichting voor Politicologisch Onderzoek nieuw onderzoek stimuleren. Gedacht wordt aan het verzamelen van gegevens ten behoeve van reeds voorgenomen of te initiëren promotie-onderzoek. Na beoordeling door de Werkgroep kunnen voor de meest veelbelovende onderzoeksprojecten vragen in het onderzoek worden opgenomen.

Op dit moment is nog niet vastgesteld welke nieuwe onderwerpen in het kiezersonderzoek van 1977 zullen worden opgenomen. Tot de in eerste instantie overwogen onderwerpen behoren: de ontwikkeling van politieke partijen in tijden van sociale veranderingen; steun voor het parlement als politiek orgaan; opvattingen aangaande de rol van de vrouw in de politiek; de beoordeling door de kiezers van de rol van werkgevers- en werknemersorganisaties in het politieke proces.

5 Onderzoeksopzet

5.1 De nieuwe steekproef

Tweeduizend (geslaagde) vraaggesprekken zullen afgenomen worden in de periode voorafgaande aan de verkiezingen. Uit ervaring is gebleken dat een aantal van de in deze eerste olf ondervraagde personen zich niet bereid verklaart of niet bereikbaar is voor een tweede vraaggesprek. Dit betekent dat na de verkiezingen naar schatting met 1500 personen een tweede vraaggesprek zal worden gehouden.

5.2 Het panel

Het Nationaal Kiezersonderzoek 1972 omvatte mede een panel-studie. Alle respondenten, die in 1971 in zowel de eerste als tweede golf geïnterviewd werden, werden in 1972 opnieuw benaderd. In 887 gevallen leverde dit opnieuw twee geslaagde vraaggesprekken op. Deze groep, waarvoor nu derhalve volledige informatie op twee tijdstippen aanwezig is, zou in 1977 opnieuw benaderd kunnen worden. Gegevens voor een panelanalyse dienen

immers op minstens drie verschillende tijdstippen verzameld te zijn. Ofschoon het gewenst is deze personen zowel in de eerste als tweede golf te interviewen met de volledige vragenlijst, is het onwaarschijnlijk dat het uiteindelijk aantal geslaagde panelgesprekken dan bevredigend zal zijn. Daarom wordt voorgesteld in één gesprek uitsluitend die vragen te stellen, die nodig zijn voor panelanalyse, i.e. die vragen, die reeds in 1971 en 1972 zijn opgenomen. Zelfs dan bestaat nog de mogelijkheid dat een keuze uit de panelvragen gemaakt zal moeten worden, teneinde de tijdsduur van dit enkele gesprek binnen redelijke grenzen te houden. Met extra inspanning moet het mogelijk zijn om met ongeveer 500 van de in 1972 overblijvende 887 personen een vraaggesprek te houden.

5.3 Veldwerk, codering en data-opslag

Evenals bij de Nationale Kiezersonderzoeken van 1971 en 1972 lijkt het wenselijk het veldwerk en de codering uit te besteden bij een onderzoeksbureau. De uitvoering van deze werkzaamheden zal evenwel geschieden in nauwe samenwerking met de dagelijkse projectleiding. De "cleaning" en de volledige opbouw van de gegevensbestanden zal plaats vinden aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Daarna zullen de bestanden, evenals dat in het verleden geschiedde, aan de onderzoekers ter beschikking worden gesteld, hetzij rechtstreeks hetzij via de data-archieven. Dit zal waarschijnlijk in het voorjaar van 1978 het geval zijn.